

НИКОЛА ГИЉЕН

**ЈЕВАНЂЕЉСКИ ПОГЛЕД
НА ОСНОВНУ ШКОЛУ
У УСЛОВИМА ПАНДЕМИЈЕ**

СТРУЧНИ РАД

**СЕДМО САВЕТОВАЊЕ ПРОСВЕТНИХ РАДНИКА У
ОРГАНИЗАЦИЈИ ОШ „СТАРИНА НОВАК“ ИЗ БЕОГРАДА**

СИЈАРИНСКА БАЊА

26-28 АВГУСТ 2021

У античко доба, или како ми теолози волимо да кажемо – „у библијско време“, наша цивилизација била је погођена болестима и заразама у далеко већој мери него данас, а *Свето писмо* често бележи такве случајеве.¹ Без обзира на то да ли смо религиозни или не, без обзира да ли припадамо хришћанској цивилизацији или не, постоји један изузетно значајан разлог зашто треба обратити пажњу на писања *Библије* о овој теми. Хришћанство, без икакве сумње, чини темељ савремене европске и светске цивилизације и културе. *Библија*, пак, представља темељну књигу две највеће светске религије - јудаизма и хришћанства,² али и књигу са највећим тиражем у историји човечанства, најпознатију, најпродаванију и најчитанију књигу на свету. Читаво *Свето писмо* или неки његови делови доступни су на преко 3.350 од укупно преко 7.120 регистрованих језика. Својим оригиналима и још више преводима доступно је за око 96,5% светског становништва. Тираж преписа и одштампаних примерака *Библије* до 2020. године процењује се на преко 5 милијарди, а корисницима интернета је преко 1.400 различитих верзија *Библије* доступно на преко 1.000 језика. Сматра се да *ниједна књига у историји света није извршила тако трајан утицај на светску цивилизацију као што је то учинила Библија*. Зато је јудео-хришћанско и библијско становиште, и објективно гледано, а не само зато што Србија и српски народ припадају хришћанској цивилизацији, као становиште збирке најдревнијих мудрости, увек неизбежно у разматрању било каквих друштвених или философских питања.

У књизи Левитској, Трећој књизи Мојсијевој, записано је много прописа који се тичу лепре (губе), једне од највећих пошести старог века, а које Господ саопштава Мојсију и Арону. Ови прописи, ако их правилно читамо и тумачимо, звуче сасвим савремено и актуелно. Поред детаљних описа саме болести, налик неком медицинском уџбенику или приручнику, у тринаестој глави Књиге Левитске наилазимо и на појам *карантина*: „Онда нека затвори свештеник за седам дана човека са таквом бољком. Па ће га седмога дана погледати свештеник, ако се буде раширила по кожи, тада ће га прогласити да је нечист, губа је“ (III Мој / Лев, 13.27).³ Пошто је лепра била неизлечива болест, ако се за неког после карантина утврдило да је заиста болестан, у циљу нечега што би се савременим језиком назвало јавно здравље, оболелом би следио доживотни карантин, па је за оболелог

¹ Ненад Божовић, „Свето Писмо о болестима и епидемијама“, <https://teologija.net/sveto-pismo-o-bolestima-i-epidemijama/>.

² Хришћанство, са 2,4 милијарде верника, и јудаизам са 14,7 милиона верујућих заједно чине готово трећину религиозних особа на свету (извор: Pew Research Center, „Religious Composition by Country, 2010-2050“, 5 Мај 2020, <https://www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projection-table/2010/number/all/>).

³ Термин „карантин“ настао је од четрдесетодневног карантина (итал. quarante = четрдесет) јер је изолација сумњивих на неке тешке, заразне и смртоносне болести, попут лепре или куге према наредби млечачких власти, од 15. века трајала обично четрдесет дана. Сматрало се да све заразне болести имају инкубацију мању од 40 дана, али овај временски период није одређен толико искуством колико на основу библијских података: Мојсије је са Израиљом 40 година лутао пустињом пре повратка у Палестину (II Мој / Изл), а Христос је 40 дана кушан у пустињи (Лк, 4.1-14) (Милош Шћекић, „Не бој се мало стадо“, на <https://www.facebook.com/miloscekcic82/posts/2805239242892176/>).

предвиђено да „живи сам, иза окола нека му буде стан“ (III Мој / Лев, 13.46). Ту су, такође и упутства које се тичу обавеза оболелих. Господ преко писца Књиге оболелима наређује да свуда требају да се крећу *гологлави и полуодевени*, како би им ране биле видљиве, те да требају да *држе шаку преко уста и да наглас упозоравају друге да су болесни*: „А губавац на ком је та болест, нека иде у хаљинама раздртим и гологлав, и уста нека застре, и нека виче: нечист, нечист“ (III Мој / Лев, 13.45). Од строгих мера карантина нису били изузети ни владари, о чему нам говори пример Цара Азарије из Друге књиге о Царевима: „А Господ удари Цара, те би губав до смрти своје; и живљаше у одвојеном дому; а Јотам син царев управљаше двором и суђаше народу у земљи“ (II Цар 15, 5). У књизи Левитској постоје и упозорења *да се не додирују ствари које су припадале оболелом*, а уколико се покаже да и у његовој кући људи и даље обољевају, *кућа треба заједно са стварима да се спали и потпуно сруши* (III Мој / Лев 14. 34-57). Уколико се покаже да су симптоми били безазлени, у том случају свештеник треба да принесе Богу жртву коју је човек донео и да га јавно интегрише у заједницу, односно да свима објави да тај човек не представља опасност по друге.

Из напред изнетог увиђамо неколико веома важних чињеница за поимање епидемија и пандемија и данас, и борбе човека против истих. Као прво, Господ Израилу открива тајне здравствене превентиве и поступака које се код европских народа уводе тек крајем средњег века, а неке и тек у 19. Веку. Увиђамо и важну чињеницу да је свештеник у библијска времена имао улогу видара, преко кога Бог брине и о телесном здрављу Израиља, што савременом хришћанском и православном свештенству одређује улогу сарадника савремених лекара и медицинског особља, а не неке алтернативе истима или противника или непријатеља истих. Господ Бог је први међу лекарима јер каже: „Ако добро послушаш глас Господа Бога својега, и учиниш што је право у очима његовим, и ако пригнеш ухо к заповестима његовим и ушчуваш све уредбе његове, ниједне болести коју сам пустио на Мисир нећу пустити на тебе; јер сам ја Господ, лекар твој“ (II Мој / Изл, 15.26), односно: „Ако не послушаш глас Господа Бога свог да држиш и твориш све заповести Његове у уредбе Његове, које ти ја данас заповедам, доћи ће на тебе све ове клетве и стићиће те“ (V Мој / Понз, 28.15). Такође, из малопре реченог увиђамо и чињеницу да Господ није Тај који брине само о душевном већ и о телесном здрављу човека те да човека сагледава у оба аспекта подједнако - у његовој душевној и телесној свеукупности. Зато савремени православни теолози, попут др Ненада Божовића, доцента на предмету Старозаветна библистика на Православном Богословском факултету Београдског универзитета и сматрају да је свака савремена болест истовремено „и психосоматска и соматопсихолошка“. Да није тако, да се Божанска брига усмерена према човеку тичала само грехова и моралних категорија, без Божанске бриге о телесном

здрављу човечанства, оно би Израил оставила на милост и немилост здравственим пошастима старог века и историју човековог спасења довела у крајњу неизвесност.⁴

Од епидемијских примера које нам бележи Библија издвојио би овом приликом три примера, који се показују као занимљиви у вези разматрања људске кривице везане за болести. Први је пример из Четврте књиге Мојсије – Књиге Бројева, у којој се описује епидемија трипера, односно гонореје или капавца, која је завладала међу јеврејима који су полно општили са женама и девојкама из племена Моаваца,⁵ али и некима из суседних племена: „И живљаше Израил у Ситиму, и народ стаде чинити прелјубу са кћерима Моавским“ (IV Мој / Бр, 25.1). Од ове болести пострадао је, према речима Библије, чак 24.000 јевреја – што оних умрлих од последица саме болести, што оних који су ликвидирани јер су настављали да блудниче, подстицали друге на блуд и одбијали послушност свештенству и самом Господу који су опомињали на опасност од овог греха. Гонореја или „течење семена“ како се ова болест, зато и названа „капавцем“, називала у библијска времена (III Мој / Лев, 15), а која се данас лечи антибиотицима, тада је била неизлечива и често смртоносна. Мојсије и друге јеврејске вође („судије“ и „Кнезови народни“) осетили су се немоћно пред отпором народа којима су се, несвесним погубељи, осладиле везе са туђинкама из племена у којима је владала гонореја, те су беспомоћно плакали на улазу у Скинију у коју су поједини јевреји из ината Богу, свештенству и народним вођама уводили своје љубавнице. Једног од њих убио је копљем, заједно са конкубином, свештеник Финес, Аронов унук, чиме је одвратио јевреје од даљег ширења блуда па и тада опаке гонореје. Финесов поступак, метафорично нам гогори да тешке болести и опасне епидемије захтевају дисциплину и „тешке мере“.

Други сличај епидемије који би споменуо као важан је случај епидемије извесне кожне болести под хебрејским именом „ефалим“. Највероватније се радило о мишијој грозници и отоцима на кожи као њеној последици,⁶ које Даничић у свом преводу назива „шуљевима“, а која је задесила Филистејце, када су Јеврејима због кукавичлука у рату отели Ковчег Завета, што је описано у Првој књизи Самуиловој. Епидемија престаје после седам месеци, када Филистејци враћају Ковчег Завета Јеврејима са златним даровима у облику мишева и отекина какве је грозница изазивала на њиховим телима (I Сам, 4-6).

⁴ Ненад Божовић, исто.

⁵ Библија сматра Моавце потомцима Лота, Аврамовог синовца, оног праведника којег је бог са женом и кћерима спасао при уништењу Содоме, али опет, његову жену окаменио јер није послушала Божију заповест и окренула се ка граду који су напуштали. Даља Лотова судбина повезана је за случај инцестуозног односа са кћерима, који је починио у пијанству. Из тих инцестуозних односа родили су се Моав и Бен Ами, родоначелници Моаваца и Амонаца, те Библија овим племенима а priori одређује „нечисто“ порекло (I Мој / Пост, 19).

⁶ Зато што су Филистејци правили златне фигуре у облику мишева и отекина какве су имали како би се уз помоћ ових реликвија, које су уз Ковчег Завета вратили Јеврејима решили болести (I Сам, 6.5) (прим. аут.).

Трећи случај који ваља овде споменути је случај непознате епидемије која је наводно за само једну ноћ буквално истребила Асирце који су 702. године пре Христа опседали Јерусалим, а која је описана у Другој књизи о Царевима. Суочен са ултиматумом асирског Цара Сенахирима да безусловно преда град и све његове становнике, а увиђајући немогућност слабије опремљених и малобројнијих бранитеља да град одбране, јудејски Цар Језекија моли се Господу да спасе Јерусалим, његове бранитеље и становнике. Преко пророка Исаије, Господ, услишивши Језекијине молитве, поручује Цару да неће допустити да град падне у руке тада „најопремљеније, најмасовније и најдисциплинованије армије на свету“:⁷ „У град овај неће ући, вели Господ. Јер ћу бранити тај град, и сачуваћу га себе ради и ради Давида, слуге својега. И исту ноћ анђео Господњи изиде и победи у околу Асирском сто и осамдесет и пет тисућа; и кад усташе ујутру, а то све сами мртвачи“ (II Цар, 19.33-35). Потоњи тумачи Библије овог „Анђела Господњег“ тумаче као неку од високо заразних и брзо преносивих смртоносних болести које су се лако јављале у условима нехигијене у опсадним логорима подједнако као и у опседаним градовима, у античко доба, па и у средњем веку.

Претходно изнета три примера епидемија које описује Библија, односно Стари завет о узроцима епидемија говоре нам следеће: Узрок појаве епидемија увек је грех – када су у питању сами Јевреји подједнако као и када су у питању њима непријатељски народи. Бог подједнако кажњава масовну појаву греха без обзира да ли је у питању „изабрани Божији народ“ или „незнабошци“. У првом случају епидемија је казна за грехове Израиља а у друга два спасење за Израиљ долази од Бога у виду епидемије као казне за непријатеље Божије и Израилеве. Морамо овде застати и приупитати се да ли је уопште, и ако јесте, у коликој мери, грех узрок болестима. Нема данас сумње, и у то се сваки разуман човек може лако уверити, да је грех свакако узрок личним, појединачним обољењима. Претерана конзумација алкохола, пушење, одсуство физичких активности, конзумација „нездраве“ хране без икакве сумње доприносе риунирању здравља сваког човека. Још је отац медицине, Хипократ, тврдио да је „Све што је неумерено – штетно“. Међутим, да ли људски грех, у оном ужем, библијском смислу заиста узрок за индивидуалне болести или можда и епидемије? У доба Христовог земаљског живота „долази до пренаглашавања односно изобличења изворних заповести које су чувале духовну и телесну чистоту Израиља. Многи су били изопштавани из заједнице због болести чији су симптоми деловали збуњујуће, а они који су били болесни поред те тегобе носили су и друштвену стигму“:⁸ Христос указује на ову лошу друштвену појаву и исправља је.

Из Старог завета познат нам је случај праведног Јова који, поред свих недаћа и несрећа које су га задесиле бива погођен и неком врстом богиња: „А Господ рече Сотони:

⁷ Ненад Божовић, исто.

⁸ Ненад Божовић, исто.

ево ти га у руке; али му душу чувај. И Сотона отиде од Господа, и удари Јова злим приштем од пете до темена“ (Јов, 2.3-4). Иако је Јов без икакве сумње недужан („Беше човек у земљи Узу по имену Јов. И тај човек беше добар и праведан, и бојаше се Бога, и уклањаше се од зала“, Јов. 1.1), његове комшије и пријатељи сумњају да је грешан, те да је грех узрок свог зла које га је задесило. На крају, Господ чак ни не саопштава примарну истину Јову – да је допустио Сотонино кушање Јова како би показао „пример његове вере и праведности“, већ саопштава Јову како је стварао свет – нешто што је сасвим изван Јовове моћи поимања, показујући да Божију вољу треба прихватати иако је најчешће не схватамо.⁹ Па зар сви, читајући Молитву Господњу не изговарамо речи „Да будет воља Твоја, јако на небеси и на земљи“? Сличан овом је случај човека слепог од рођења, из Светог Јеванђеља по Јовану (Јн, 9). Апостоли питају Христа „Рави, ко сагреши, овај или родитељи његови, те се роди слеп?“, не доводећи уопште у питање да је нечији грех узрок човековог инвалидитета. На то им Христос категорички одговара, негирајући било какав грех као узрок инвалидитета овог човека: „Не сагреши ни он ни родитељи његови, него да се јаве дела Божија на њему“. (Јн, 9.2-3). Сличан је и пример жене из Светог Јеванђеља по Луки, која дванаест година болује од дугих и обилних менструалних крварења, које Библија назива „течењем крви“, али је народ осуђује на изопштење из заједнице. Жена се дотакла Христовог скута, оздравила, а Христос је отпушта речима: „Не бој се, кћери, вера твоја спасла те је; иди у миру“ (Лк, 8.48).¹⁰ У Матејевом Јеванђељу Христос лечи чак двојицу ослепелих. И у овом случају Богочовек негира старозаветни став о греху као узроку болести. Питање свих питања је и овде да ли човек верује: „Приступише му слепци, и рече им Исус: Верујете ли да могу то учинити? А они му рекоше: Да, Господе. Тада се дохвати очију њихових говорећи: По вери вашој нека вам буде. И отворише им се очи“ (Мт, 9.28-30).¹¹ Чак и ако се негде и постављало питање греха, Христос оболеле а приори ослобађа такве кривице, као на примеру изсцељења непокретног човека из истог Јеванђеља: „Донесоше му одузетог који лежао на одру. И видевши Исус веру њихову, рече одузетоме: Не бој се, чедо, опраштају ти се греси твоји. И гле, неки од књижевника рекоше у себи: Овај хули на Бога. А Исус, видевши помисли њихове, рече: Зашто ви зло мислите у срцима својим?... Јер шта је лакше, рећи: Опраштају ти се греси; или рећи: Устани и ходи? Али да знате да власт има Син Човјечији на земљи опраштати грехе; тада рече одузетоме: Устани, узми одар свој и иди дому своме. И уставши отиде дому своме“ (Мт, 9.2-7).¹² У случају исцељења психички оболелог човека, који је усто био и нем, Христос чак ни не пита да ли верује: „Доведоше му човека нема и бесомучна. И пошто изагна демона, проговори неми“ (Мт, 9.32-33).¹³

⁹ Драги Мрђеновић, „Књига о Јову“, на <https://orthodoxkovilje.rs/knjiga-o-jovu-manastir-kovilje/>.

¹⁰ Архиепископ Аверкије Таушев, *Православно тумачење Новог завета*, Београд, 2006, стр.139-141.

¹¹ Архиепископ Аверкије Таушев, исто, 141; Архимандрит Фирмилијан, *Тумачење Јеванђеља са беседама*, Линц, 2003, стр. 189-194.

¹² Архимандрит Фирмилијан, исто, стр. 184-189.

¹³ Архиепископ Аверкије Таушев, исто, стр. 141;

Међутим, без икакве намере да blasfемично противуречимо Господу и негирамо његове ставове изнете у Новом завету, мислим да, узевши у обзир комплексност савременог начина човековог бивствовања ипак треба да се приупитамо, није ли ипак, на неки начин, макар и посредно, нека врста људског греха утицала на појаву неких болести, па и епидемијских, или на могућности њиховог лечења? Одговор би свакако био позитиван. Зар људска немарност или не придржавање прописа, као и антиваксерски ставови, везани за тренутно актуелну пандемију Корона вируса, не доприносе ширењу вируса и успорености његовог сузбијања? Зар медицина и фармацеутска индустрија нису деценијама усредсређене на силиконе и филере, пластичне операције у оквиру нечега што бисмо могли назвати веома профитабилном медико-индустријом „подмлађивања и вештачке лепоте“, па их пошаста попут Короне затичу неспремне и поред свих напора за прву вакцину против Ковида 19 им је требало готово годину дана? Ни данас нисмо сигурни да ли се вирус појавио природним путем, сам од себе, или се неко играо Бога, експериментисао са вештачким вирусима, па над том игром изгубио контролу? Зар медицина и даље прилично немоћно стоји пред канцером, иако је болест позната још од античких времена.¹⁴ Само у нашој земљи прошле године је од различитих облика карцинома оболело преко 49.000 људи, а од исте болести упокоји се годишње преко 20.000.¹⁵ У свету од ове болести прошле године оболело је преко 19 милиона људи, а упокојило се скоро 10 милиона.¹⁶ Зар САД своју политику у свету не спроводе и бомбардовањем својих противника пројектилима са осиромашеним уранијумом, што је и наш народ оштетио на својој кожи? Човеково одступање од Бога и Божанских заповести свакако или доводи човечанство у ситуацију у којој нечије понашање може да учини да велики број људи или чак читаво човечанство стрепи од разних пошаста међу којима је и пандемија Корона вируса која тренутно пламти планетом.

Овом приликом постављамо и питање где се у свему овом налази положај и улога основне школе? Важност овог степена образовања не лежи само у томе што је то први озбиљан степен образовања, што људима даје основе за било какво друго образовање, што га у основним елементима подучава разноврсним вештинама и наукама са којима ће се сретати кроз даљи живот. Важност основног образовања у крајњу руку описмењује човека, и то не више у класичном, ужем смислу те речи, у смислу читања, писања и основа матерњег језика, већ га описмењује и у смислу сазнања из различитих природних и друштвених и хуманистичких наука, омогућавајући му најосновнија знања за опстанак у све компликованијем свету у коме живимо. Пружа човеку основна знања из области

¹⁴ Карцином или канцер (καρκίνος = рак, тумор), због сличности неких његових облика са овим морским зглавкарком, крстили су Хипократ и Гален у 5. Веку пре Хр., односно 2. веку хришћанске ере.

¹⁵ Институт за јавно здравље „Милан Јовановић Батут“, <https://www.skriningsrbija.rs/srl/vesti/282/29/detaljnije/4-f-bru-r-2021-sv-ts-i-d-n-b-rb-pr-tiv-r/>.

¹⁶ Nyuna Sung и др., „Global Cancer Statistics 2020“, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33538338/#affiliation-1>.

информационих технологија, што је у савременом свету постало равно литерарној писмености. Од 7.200.000 становника Србије (у шта не убрајамо становнике окупиране територије АП Косова и Метохије) мање од 2% су неписмени, али овај податак може да завара јер је око 850.000 практично писмених становника који немају завршен ни један разред основне школе или немају завршену потпуну основну школу и представљају оно што се назива „функционално неписменим“ становништвом. Са друге стране, око 1.300.000, око 18% становника Србије има завршену само основну школу.¹⁷ На крају крајева целокупно становништво које поседује средње, више и високо образовање, као и сви ученици и студенти који су у процесу средњег, високог и вишег образовања, прошли су кроз потпуни процес основног образовања. Међутим, ни то што основно образовање статистички гледано, представља веома важну чињеницу у функционисању једног друштва, што својим присуством што својим одсуством, није то што чини, само по себи, важност основне школе.

Основа православног живота јесте заједништво или саборност, заједничарење, а оно се остварује пре свега у Цркви, као телу Христовом – телу чија је глава Христос а удови верници (Еф, 1.23, Еф, 4.11-12, Кол, 1.24 и др.). Међутим, човек и друштво у коме живи су комплексни и како време пролази бивају све комплекснији. Тако Црква никако није једина, искључива заједница у којој човек функционише. Ту су брак, шира и ужа породица, пријатељи, радна заједница, и разна друга формална и неформална удружења у којима човек функционише и кроз које остварује своју личност, а које се колоквијално називају „црквама у малом“ или „домаћим црквама“. И сам човек је на неки начин „црква у малом“, онда када се не налази у заједници. У свим тим заједницама, које се међусобно прожимају, задатак човека је да делује као хришћанин. Бити хришћанин, бити православац није једино и искључиво опредељење човека. Човек је истовремено и син, и муж, и отац, колега, сународник, комшија, има свој приватни, некада и јавни живот, занимање, каријеру... У свим тим улогама православног човека треба да се остварује управо тако - као православног човека. Свака од његових делатности треба да буде прожета неком врстом молитве, односно да представља неку врсту молитве. Човек не може да буде САМО православац, али зато може и мора да буде православац у СВЕМУ. Човек не може САМО да се моли, али зато молитва може и мора да му прожима СВЕ.

У такве „домаће цркве“, „цркве у малом“, убрајамо и школске установе, па и основну школу. У основној школи човек присуствује, егзистира и делује неко време свог живота, деца осам година, што је некада и дуже него што ће касније провести у другим образовним институцијама, а наставно и друго особље далеко дуже, не ретко читав свој радни век. По много чему основна школа као „домаћа црква“ има елементе породице, институције која се прва и најчешће назива „домаћом црквом“ или „црквом у малом“:

¹⁷ Извор: Републички завод за статистику, 2017.

ученици су деца, једно другом требају бити као браћа и сестре, наставници и ненаставно особље су попут родитеља, они образују, али и васпитавају ученике... Ако би неко овде очекивао мишљење од стране теологије или од стране вероучитеља како би било боље да основна школа функционише у време пандемије, да ли би она требала да се одвија на класични начин или онлајн, убеђен сам да га не можемо дати и уосталом зато нисмо ни надлежни. Облик одвијања наставе треба да се одвија према препорукама или наредбама надлежних органа: министарстава, владе, кризног штаба... Наравно да је класичан облик наставе, са присуством ђака и наставника на часовима бољи и кроз историју доказан начин образовања, Међутим и онлајн настава као „нужно зло“ у време пандемије или сличних „непогода“ које ометају или онемогућавају класичан облик наставе, са свим својим мањкавостима и непогодностима, од којих су српски наставници неке већ превазишли, а неке ће превазићи са искуством у будућности, мора да буде прихваћена као, за сада једина могућа алтернатива престанку образовног процеса. Подсетимо се само да је у нашим црквама прошле године, у жеку пандемије, литургија служена без присуства „верних“, условно речено, јер и свештеници и ђакони свакако спадају у вернике. Са једне стране утеха може бити чињеница да су нека деца у свету, као нпр. у Аустралији, читаво основно образовање, захваљујући разуденој насељености и немогућности присуствовању класичној настави, прошли на неки начин онлајн, чак и у време када није било интернета, путем радио станица. Са друге стране, пак, утехе нема, јер је одсуство наставника и ученика из школа управо оно што, из угла православне теологије ремети најважнију одлику основне школе, а то је да је она једна од „домаћих цркава“ тј. „цркава у малом“. На страну проблематика што су ђаци уместо у заједничкој учионици у својим домовима, који нису предвиђени за наставно-образовни процес, што се наставници налазе код својих кућа, у празним учионицама или импровизованим студијима, који свакако нису предвиђени за наставно-образовни процес, и што је учионица замењена чак два категоријама – одвојеним и физички удаљеним просторијама у којима се налази сваки ученик и сваки наставник, и нечим што би могли назвати „интернет простором“.¹⁸ Непостојање заједничарења чини да са једне стране онлајн настава у односу на класичну наставу има исту мањкавост као и посматрање литургије преко ТВ екрана у односу на евхаристијско сабрање у цркви. На сву срећу школско знање омогућава и онлајн настава док Богопознање омогућава само евхаристија. Потреба за заједничарењем и за остварењем сопствених личности у оквиру „цркве у малом – школе“, и за ученике и за наставнике, у доба када епидемијски разлози захтевају онлајн наставу, замењују се заједничарењем углавном у оквиру „цркве у малом – породице“, поготово што у таквим условима човек ређе посећује и саме литургије и што ређе заједничари и у другим обицима „домаћих цркава“ – шира породица, друштво из краја, комшилук, пријатељи... Човеков живот у заједници и међусобни односи са другим људима, са живом, па и неживом природом

¹⁸ Образовно креативни центар, „Шта јесте а шта није онлајн настава?“, <https://okc.rs/sta-jeste-a-sta-nije-onlajn-nastava/>.

неодвојива је потреба људског бића, његов егзистенцијални услов, настала као рефлексивна постојања Тројичног Бога и његових перихоретичних¹⁹ међуипостасних²⁰ односа. „Не може се (личност) замислити сама по себи, веч само у односу према другоме. Једна личност једнако је ниједна личност“.²¹ Још су кападокијски оци из 4. Века утврдили да личност у православљу представља искључиво „пројаву односа“, а не западњачку „индивидуу“ која се може замислити и без односа са другим бићима.²² Љубав, та појава подједнако неопходна хришћанском поимању егзистенције, којој је објекат управо малопре поменута личност, а не човек, као неки апстрактни и волунтаристички тумачени појам, у време пандемијске раздвојености, трпи подједнако као и пројава односа.²³ Зато и у оваквим условима треба да преусмеравамо своје односе и љубав истовремено тежећи да их умножимо и увећамо у њиховој пандемијској скучености, надајући се да ће се човечанство у што краћем року ујединити и победити пошаст која ју је захватила.

Из овог стања излаз води само кроз стрпљење и трпљење. „Послушност Богу, као једна од основних врлина хришћанског живота, у свему захтева врлину стрпљења“, а „Врлина стрпљења налази се у чврстом, стабилном и постојаном трпљењу дарованом од Бога. То је снага да се носи сопствени крст“.²⁴ Да излаза има, у то нас у 55. Псалму уверава псалмопојац Давид: „Стави на Господа бреме своје и Он ће те укрепити. Неће дати, до века, праведнику, да посрне“ (Пс, 55,22). А како ће то бреме поделити наставници и ученици, „они мали“ како их Христос назива у Светом Јеванђељу по Матеју (Мт, 18.6)? Никако другачије до свако према својим духовним и телесним могућностима. У то нас уверавају речи Светог апостола Павла из Прве посланице Коринћанима: „Бог је веран и неће вас пустити да се искушате више него што можете, него ће учинити крај искушењима, да их можете поднети“ (1.Кор.10.13).

„Ова пандемија и све оно што гледамо да нам се дешава последица је а не узрок. Узрок је одступање рода човечијег од Бога“, каже у једном свом интервјуу протојереј-ставрофор др Александар Средојевић, пензионисани парох храма Светог Саве, који је због својих година, као и остали наши најстарији суграђани, највише трпео од противпандемијских мера, барем на почетку пандемије Корона вируса, али додаје и речи

¹⁹ Перихореза, грч. *περιχորησις* = прожимање, заједничко борављење, кретање у љубави и међупрожимање ипостаси у унутрашњости тројичнога живота Свете Тројице.

²⁰ Ипостас, грч. *υποστασις* = стајати под, термин за Божанска лица унутар Свете Тројице, Отац, Син и Свети Дух, јединства заснованог на једној, недељивој суштини, а разлика заснованих на разлици њихових личних својстава: нерођености, рођености и исхођењу.

²¹ Јован Зизјулас, *Догматске теме*, Нови Сад, 2001, стр. 59.

²² Јован Зизјулас, исто, стр. 224.

²³ Александар Шмеман, „Милосрђе и хришћанска љубав“, Верско добротворно старатељство Архиепископије Београдско-Карловачке, <https://starateljstvo.rs/protojerej-aleksandar-smeman-milosrdje-i-hriscanska-ljubav/>.

²⁴ „Врлине хришћанског живота: О стрпљењу“, <https://hramsvetogcarakonstantinaijelene.rs/vrline-hriscanskog-zivota-o-strpljenju/>.

утехе својој браћи и сестрама: „Све што дође, мора и да прође, па тако и ова невоља која је опомена за наше грехе, према себи, према природи и према Богу“.²⁵ Међутим, свакако да ову ситуацију око грешности човечанства које на неки начин представља посредан узрок за појаву пандемије Ковида 19 и за њено пребрзо ширење и предуго трајање, не можемо и не смемо схватати апокалиптички. Човек је услед грехопада Адамовог, уместо да уздигне природу заједно са собом ка бесмртном Богу и учини је, заједно са собом, бесмртном, оставио и себе и природу у смртном стању створених бића и довео себе и природу у стање перманентног рата у коме или природа тлачи и уништава човека или човек тлачи и уништава природу и излаз из овог стања лежи једино у домостроју спасења.²⁶ Никоме није одређено да зна да зна час Другог Христовог доласка и Страшног суда. Треба ову ситуацију прихватати као Божију вољу, али и прилику да се у њој остварују „дела Божија“, о којима је говорио и сам Христос (Јн, 9.2-3). Страх има и биће га још, али треба се уздати у Божију помоћ - помоћ народу, онима који га воде и онима који брину о народном здрављу, сходно стиховима псалмопојца Давида из 23. псалма „Ако и прођем долином смртних сенки, нећу се бојати зла, јер си Ти са мном“ (Пс, 23.4). Не треба се плашити јер нас Господ увек „гледа очима љубави“ и поручује нам: „Не бој се, мало стадо, јер би воља Оца вашег да вам даде царство“ (Лк. 12, 32).²⁷

Никола Гиљен
Православни теолог и историчар
Београд, Србија

²⁵ „Свештеници о празничним данима у доба пандемије: Све што дође, мора и да прође“, Политика, субота, 18.04.2020, <http://ts366544v061.moji.oblaci.rs/scc/clanak/452497/Друштво/Све-што-дође-мора-и-да-прође>.

²⁶ Јереј Срећко Зечевић, „Старозаветно схватање смрти“, <http://www.eparhija-sumadijska.org.rs/библиотека/item/907-старозаветно-схватање-смрти>.

²⁷ Епископ Бихаћко-Петровачки Сергије, „Не бој се мало стадо“, 16. март 2020, <https://www.eparhijabihacko-petrovacka.org/episkop-sergije-ne-boj-se-malo-stado/>.

БИБЛИОГРАФИЈА

Према редоследу цитирања у тексту

- Библија или Свето писмо старог и новог завета*, Југословенско Библијско друштво, Београд, б.г.и.
- Ненад Божовић, „Свето Писмо о болестима и епидемијама“, <https://teologija.net/svetopismo-o-bolestima-i-epidemijama/>
- Pew Research Center, „Religious Composition by Country, 2010-2050“, 5 May 2020, <https://www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projection-table/2010/number/all/>
- Милош Шћекић, „Не бој се мало стадо“, <https://www.facebook.com/miloscekcic82/posts/2805239242892176/>.
- Драги Мрђеновић, „Књига о Јову“, <https://orthodoxkovilje.rs/knjiga-o-jovu-manastir-kovilje/>.
- Архиепископ Аверкије Таушев, *Православно тумачење Новог завета*, Београд, 2006
- Архимандрит Фирмилијан, *Тумачење Јеванђеља са беседама*, Линц, 2003
- Институт за јавно здравље „Милан Јовановић Батут“, <https://www.skriningsrbija.rs/sr/vesti/282/29/detaljnije/4-f-bru-r-2021-sv-ts-i-d-n-b-rb-pr-tiv-r/>
- Hyuna Sung и др., *Global Cancer Statistics 2020*, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33538338/#affiliation-1>.
- Образовно креативни центар, „Шта јесте, а шта није онлајн настава?“, <https://okc.rs/sta-jeste-a-sta-nije-onlajn-nastava/>
- Псалтир*, Превод Ђуре Даничића, правилно нумерисан и подељен на катизме за народну употребу, Београд, 1955, Библиотека „Свечаник“, Бр. 17
- Јован Зизјулас, *Догматске теме*, Нови Сад, 2001
- Александар Шмеман, „Милосрђе и хришћанска љубав“, Верско добротворно старатељство Архиепископије Београдско-Карловачке, <https://starateljstvo.rs/protojerej-aleksandar-smeman-milosrdje-i-hriscanska-ljubav/>.
- „Врлине хришћанског живота: О стрпљењу“, <https://hramsvetogcarakonstantinaijelene.rs/vrline-hriscanskog-zivota-o-strpljenju/>.
- „Свештеници о празничним данима у доба пандемије: Све што дође, мора и да прође“, Политика, субота, 04.18.2020, <http://ts366544v061.moji.oblaci.rs/scc/clanak/452497/Друштво/Све-што-дође-мора-и-да-прође>.
- Јереј Срећко Зечевић, „Старозаветно схватање смрти“, <http://www.eparhija-sumadijska.org.rs/библиотека/item/907-старозаветно-схватање-смрти>
- Епископ Бихаћко-Петровачки Сергије, „Не бој се мало стадо“, 16. март 2020, <https://www.eparhijabihacko-petrovacka.org/episkop-sergije-ne-boj-se-malo-stado/>